

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 13. února 2024 ve věci č. 38588/21 – *X proti Řecku*

Senát třetí sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že vzhledem k neprovedení účinného vyšetřování a nedostatečné reakci ze strany vnitrostátních orgánů na stěžovatelkou vznesené obvinění ze znásilnění došlo k porušení pozitivních závazků státu vyplývajících z článků 3 a 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka, 18letá občanka Velké Británie, byla se svou matkou na dovolené v Řecku. Tvrdila, že byla dne 27. září 2019 znásilněna místním barmanem, s čímž se svěřila matce, a téhož dne podala trestní oznámení. Údajně jí nebyly poskytnuty žádné informace o lékařském vyšetření, které poté musela podstoupit. Nebyla přijata žádná opatření, aby se nemusela setkat s obviněným, který byl převezen ve stejnou dobu jako stěžovatelka do stejné nemocnice a kterého musela osobně identifikovat na policejní stanici. Lékařská prohlídka provedená lékařem mužem odhalila podlitiny na jejích stehnech, bocích a genitáliích a protřenou panenskou blánu. Stěžovatelka měla na policii vypovídat bez řádného tlumočení a podepsat dokumenty v řečtině, aniž by jí byl poskytnut úřední překlad do angličtiny. Proti barmanovi bylo zahájeno trestní řízení pro znásilnění. Poté, co dne 30. září 2019 poskytl výpověď na svoji obhajobu, byl propuštěn na svobodu. Vyšetřování bylo uzavřeno v září 2020 s tím, že barmanova výpověď, že k pohlavnímu styku došlo dobrovolně, byla opodstatněná a nic nenasvědčovalo tomu, že se dopustil znásilnění. Soud v říjnu 2020 rozhodl, že s ohledem na výpovědi svědků, forenzní zprávu a obhajobu obviněného neexistovaly dostatečné indicie pro trestní stíhání. Stěžovatelce nebyly poskytnuty žádné informace o trestním řízení. Po neúspěšném pokusu o jejich získání prostřednictvím britského velvyslanectví v Aténách v listopadu 2020 byl její zástupce dne 13. ledna 2021 informován, že velvyslanectví obdrželo nepotvrzenou informaci o zproštění barmana obžaloby. Poté stěžovatelka požádala státní zastupitelství o poskytnutí informací a dokumentace, avšak obdržela odpověď, že nebyla účastnicí řízení, jelikož to neuvedla ve své výpovědi na policii a nezaplatila příslušný poplatek. Nadto se nedostavila k podání svědecké výpovědi den po události k soudci a nezvolila si advokáta, který by ji zastupoval. Neměla proto přístup do spisu.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 3 A 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka s odvoláním na články 3 a 8 Úmluvy namítala, že státní orgány neprovedly účinné vyšetřování a trestní řízení trpělo dalšími nedostatky. Současně namítala, že nebyla účinně chráněna její práva jako oběti genderově podmíněného násilí.

a) K přijatelnosti

1. Vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy

Soud zamítl námitku vlády o nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy založenou na tom, že stěžovatelka nebyla účastnicí trestního řízení. Uvedl, že povinnost státních orgánů efektivně vést řízení se neodvíjí od iniciativy stěžovatele (*Bouyid proti Belgii*, č. 23380/09, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2015, § 119). Státní orgány neinformovaly stěžovatelku o jejím právu na informace o vyšetřování. Stejně tak neobdržela informace o řízení a dostupných právních prostředcích v jazyce, kterému rozumí, ačkoli na policii výslovně vypověděla, že chce, aby byl obviněný stíhán a potrestán.

2. Lhůta šesti měsíců k podání stížnosti

Soud rovněž zamítl námitku vlády, že stěžovatelka podala stížnost opožděně. Uvedl, že se očekává, že stěžovatelé aktivně sledují průběh vyšetřování a v případě nedostatků podají stížnost v přiměřené lhůtě poté, co se o nedostatecích dozvěděli nebo dozvědět měli (*Mocanu a ostatní proti Rumunsku*, č. 10865/09 a 2 další, rozsudek velkého senátu ze dne 17. září 2014, § 263–269). Stěžovatelka se

prostřednictvím svého zástupce snažila získat informace o průběhu řízení, které jí však nebyly poskytnuty. O rozhodnutí nepokračovat v řízení byla, byť neoficiálně, informována až dne 13. ledna 2021. Šestiměsíční lhůta tak začala běžet až v tento den, a stížnost tedy byla podána včas.

b) K odůvodnění

Soud předně připomněl, že pozitivní závazky spjaté s články 3 a 8 Úmluvy státům ukládají povinnost přijmout právní předpisy, které budou účinně trestat znásilnění a budou vnitrostátními orgány efektivně uplatňovány prostřednictvím vyšetřování a stíhání (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/08, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 149–153). Soud dále konstatoval, že pozitivní závazky vyžadují přijetí takových opatření, která zamezí sekundární viktimizaci obětí (*Y. proti Slovinsku*, č. 41107/10, rozsudek ze dne 28. května 2015, § 104). Vyšetřování by proto mělo probíhat tak, aby zbytečně neohrožovalo život, svobodu a bezpečnost svědků a obětí. Zájem obhajoby je tedy třeba vyvážit s jejich zájmem (*Doorson proti Nizozemsku*, č. 20524/92, rozsudek ze dne 26. března 1996, § 70). Aby bylo vyšetřování účinné, musí být dostatečně důkladné a objektivní a orgány musí přijmout přiměřená opatření, která mají k dispozici, aby opatřily důkazy týkající se daného trestného činu (*M. N. proti Bulharsku*, č. 3832/06, rozsudek ze dne 27. listopadu 2012, § 39, a *W. proti Slovinsku*, č. 24125/06, rozsudek ze dne 23. ledna 2014, § 64).

V projednávané věci Soud zdůraznil důležitost ochrany práv obětí genderově podmíněného násilí při naplňování pozitivních závazků státu na poli článků 3 a 8 Úmluvy. Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (tzv. Istanbulská úmluva) se vztahuje na všechny formy násilí na ženách a poskytuje komplexní rámec pro prevenci, stíhání a odstranění násilí na ženách a pro ochranu obětí. Nadto směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29 EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu posiluje práva obětí trestných činů a ukládá členským státům odpovídající povinnosti.

Soud souhlasil s vládou, že po podání trestního oznámení státní orgány okamžitě započaly s vyšetřováním, sepsaly výpovědi, provedly lékařská vyšetření, pořídily forenzní zprávu a zatklly údajného pachatele. Řízení trvalo cca jeden rok. Vykazovalo nicméně značné nedostatky.

1. K postupu policie

Pokud jde neustanovení kvalifikovaného tlumočnicka, jehož prostřednictvím by si stěžovatelka mohla ověřit správnost své výpovědi, Soud konstatoval, že ve věci tlumočil pracovník cestovní kanceláře, který nebyl vybrán ze seznamu tlumočnicků, přičemž se nejednalo o možnou výjimku mimořádně naléhavého případu. Státní orgány nadto stěžovatelku neinformovaly o jejím právu podat námitky proti kvalitě tlumočení, jak to umožňovalo vnitrostátní právo. Dále státní orgány nepřijaly opatření k zamezení kontaktu stěžovatelky s obviněným, kterého musela na policejní stanici identifikovat a seděla proti němu v nemocnici. Stěžovatelka vypovídala před policistou v přítomnosti policistky, což bylo v rozporu s požadavkem vnitrostátního práva, aby výslech oběti sexuálního násilí vedla osoba stejného pohlaví jako oběť. Konečně policie neinformovala stěžovatelku o lékařských vyšetřeních nebo postupu trestního vyšetřování v jazyce, kterému by rozuměla.

2. K postupu státního zástupce a soudu

Soud připustil, že státní orgány stály před obtížným úkolem rozhodnout o případu znásilnění na základě dvou protichůdných verzí událostí. Posouzení existence dvou neslučitelných verzí skutkového děje vyžaduje hodnocení věrohodnosti výpovědí (viz *M. C. proti Bulharsku*, cit. výše, § 177). Matka stěžovatelky a kolega obviněného byli sice vyslechnuti jako svědci, avšak na jejich výpovědi státní zástupce ani soud nebrali zřetel. Stejně tak se nezabývali psychickým stavem stěžovatelky po události ani věrohodností verze událostí obviněného například s ohledem na věk a sexuální nezkušenost stěžovatelky nebo existenci možného důvodu křivého obvinění. Podle všeho při absenci očitých svědků události státní zástupce bez výhrad přijal verzi obviněného a zároveň označil tvrzení stěžovatelky za nepodložená. Dle státního zástupce lékařské vyšetření neodhalilo nálezy, které by potvrdily tvrzení stěžovatelky, že byla obviněným znehybněna a že její odpor byl překonán fyzickou silou. Nálezy v perigenitální oblasti přitom odpovídaly pohlavnímu styku a protržení panenské blány. Zpráva však

neobsahovala žádná zjištění v rozporu s tvrzením stěžovatelky, že byla násilně tlačena na zem a bylo jí bráněno vstát. Současně nebylo jednoznačně zjištěno, zda byla stěžovatelka znásilněna. Státní zástupce nedostatečně odůvodnil svůj závěr a pouze domýšlel, že stěžovatelka s pohlavním stykem vyslovila souhlas, což dovodil i z toho, že stěžovatelka šla s obviněným do sklepních prostor. Státní zástupce rovněž nedostatečně posoudil věrohodnost její výpovědi, že neodmítla doprovod ke vchodu do svého hotelu, protože se bála, a nezohlednil její případný psychologický stav jako oběti sexuálního násilí. V tomto ohledu Soud odkázal na zprávu FRA (Agentury Evropské unie pro základní práva) „Emocionální reakce po nejzávažnějším incidentu násilí od 15 let“, pokud jde o emocionální reakce na sexuální násilí ze strany osoby, která není partnerem, z níž vyplynulo, že ženy ve většině případů pociťovaly strach nebo šok, přičemž velmi často byly uváděny pocity studu, rozpaků nebo viny. Konečně státní zástupce ani nevyhodnotil rozpoložení stěžovatelky, která připustila, že požíla tři alkoholické nápoje a cítila se malátná, přičemž nebyly zmíněny výsledky krevních testů. Nebyl zohledněn ani její nízký věk a absence sexuálních zkušeností. Dle Soudu tak nebyly prozkoumány dostupné možnosti zjištění všech skutkových okolností a dostatečně posouzena věrohodnost různých verzí událostí.

3. Závěr

S ohledem na výše uvedené Soud uzavřel, že v Řecku existuje odpovídající právní a regulační rámec vztahující se ke znásilnění, jeho stíhání a účinnému potrestání, avšak v dané věci nebyl řádně uplatněn a nebylo provedeno účinné vyšetřování. Nadto státní orgány měly dbát na práva údajné oběti a zabránit její sekundární viktimizaci. Intimní povaha daného činu, nízký věk stěžovatelky a skutečnost, že měla být znásilněna na dovolené v cizí zemi, vyžadovaly odpovídající citlivý přístup státních orgánů. Ty nicméně nepřijaly opatření, aby zabránily její další traumatizaci a nedostatečně zohlednily její potřeby. Neinformovaly ji o jejích právech jako oběti, jakými jsou právo na právní pomoc, psychologickou podporu, právo na informace a právo vznést námitky proti tlumočení. Kromě toho vyšetřující orgány nepřijaly odpovídající opatření ke zmírnění toho, co bylo pro stěžovatelku zjevně stresující zkušeností, jako například výslech, přímá konfrontace s obviněným, postup identifikace a lékařské vyšetření, které měly být podrobeny pečlivějšímu posouzení (viz *mutatis mutandis* Y. proti Slovinsku, cit. výše, § 106).

V neposlední řadě vnitrostátní orgány neposoudily okolnosti případu z hlediska genderově podmíněného násilí. Neprozkoumaly dostupné možnosti pro zjištění všech okolností případu a nevzaly v potaz citlivé posouzení věrohodnosti jednotlivých výpovědí. Nebyl učiněn žádný vážný pokus o objasnění rozporů nebo posouzení duševního stavu a osobních poměrů stěžovatelky. Tyto prvky spolu se způsobem, jakým hodnotily forenzní zprávu, která ve skutečnosti nebyla v rozporu s verzí událostí stěžovatelky, nepředstavovaly ojedinělé chyby, ale významné nedostatky.

S ohledem na výše uvedené Soud, aniž by se vyjadřoval k vině obviněného, shrnul, že vyšetřovací a soudní orgány adekvátně nereagovaly na obvinění ze znásilnění, a případ nepodrobily pečlivému zkoumání, které je nezbytné k řádnému plnění pozitivních závazků vyplývajících z Úmluvy.

Závěry Soudu jsou podloženy zprávou GREVIO (Expertní skupiny pro potírání násilí vůči ženám a domácího násilí při Radě Evropy) o Řecku z listopadu 2023, ve které bylo poukázáno na to, že mnoho žen, které se staly oběťmi genderově podmíněného násilí, nedostalo komplexní informace o svých právech nebo o dostupných podpůrných službách. Dále GREVIO upozornila na nízkou míru odsouzení, což může naznačovat buď neúčinnost vyšetřovacích postupů, nebo nepřiměřeně vysoké požadavky na odsouzení pachatele.

Soud proto uzavřel, že absencí odpovídající reakce státních orgánů na obvinění ze znásilnění stát nedostál svým pozitivním závazkům vyplývajícím z článků 3 a 8 Úmluvy.